

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Історичний факультет
Кафедра історії України

НАСКРІЗНА ПРОГРАМА ПРАКТИКИ

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Спеціальність 032 Історія та археологія

Освітньо-наукова програма Історія та археологія
третього (освітньо-наукового) рівня

Умань – 2023

Розробники програми:

Кузнець Тетяна Володимирівна, д.іст.н., професор, завідувач кафедри історії України Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Кривошея Ірина Іванівна, д.іст.н., професор, професор кафедри всесвітньої історії та методик навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Кривошея Ігор Іванович, к.іст.н., професор кафедри всесвітньої історії та методик навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Скус Ольга Володимирівна, к.іст.н., доцент кафедри історії України Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Максимчук Олена Вікторівна, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти.

Наскрізна програма практики розглянута і схвалена на засіданні кафедри історії України (протокол № 16 від «10» травня 2023 року).

Завідувач кафедри історії України Тетяна КУЗНЕЦЬ

Наскрізна програма обговорена та рекомендована до затвердження на засіданні науково-методичної комісії історичного факультету (протокол № 7 від «29» травня 2023 року).

Голова науково-методичної комісії історичного факультету Олена ДЖАГУНОВА

Наскрізна програма практики затверджена на засіданні навчально-методичної ради університету (протокол № 6 від «21» червня 2023 року).

Голова навчально-методичної ради Валентина РОЗГОН

ВСТУП

Програма виробничої практики розроблена на основі таких документів: Положення про організацію практик в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини (денної та заочної форм навчання) (2021 р.); Положення про освітні програми в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини (2021 р.); Положення про організацію освітнього процесу в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини (2021 р.); Освітньо-наукової програми Історія та археологія для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (2022 р.).

Виробнича практика в системі вищої освіти на третьому освітньо-науковому рівні є компонентом практичної професійної підготовки до науково-педагогічної діяльності у закладі вищої освіти й спрямована на набуття навичок здійснення освітнього процесу у закладі вищої освіти й формування вмінь викладацької діяльності, зокрема, викладання дисциплін історичного циклу.

Виробнича практика здобувачів третього рівня вищої освіти відіграє значну роль в освітньому процесі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, оскільки заклади вищої освіти такого рівня готують фахівців, здатних акумулювати сучасні знання, передавати їх студентам і навчати студентів самостійно їх здобувати. Виробнича практика є складовою частиною підготовки здобувачів до науково-педагогічної діяльності. В межах підготовки за освітньо-науковим ступенем «доктор філософії» аспіранти отримують ґрунтовну педагогічну підготовку.

Практика надає аспірантам практичну можливість опанування:

- освітнім процесом у закладі вищої освіти (зокрема викладання професійних дисциплін);
- науково-методичною роботою щодо забезпечення освітнього процесу;
- організацією освітньої діяльності студентів;
- компетенціями практичної викладацької діяльності.

Виробнича практика є необхідною умовою підготовки аспірантів. Вона проводиться після засвоєння ними освітніх компонент. У процесі практики здобувачі повинні :

- здійснювати науково-методичний аналіз робочих програм окремих навчальних дисциплін;
- складати плани-конспекти занять;
- проводити різні види аудиторних занять;
- оцінювати результати власної діяльності;
- вдосконалювати комунікативні складові викладацької діяльності.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

Метою виробничої практики аспірантів є оволодіння аспірантами сучасними методами, формами та засобами навчання, формування у них на базі одержаних у закладі вищої освіти знань із базових історичних дисциплін, професійних навичок та вмій для вирішення конкретних навчально-виховних задач в умовах реального педагогічного процесу, виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності. В результаті проходження виробничої практики у аспірантів повинні бути сформовані конструктивні, організаторські, комунікативні й дослідницькі вміння науково-педагогічного працівника університету, необхідні для забезпечення головних аспектів науково-педагогічної діяльності: дослідницької, навчальної, методичної, виховної роботи.

Завдання виробничої практики полягають у:

- 1) набутті умінь визначати й аналізувати цілі, зміст, принципи, методи і прийоми навчання, планувати й реалізовувати різні форми організації освітнього процесу у закладі вищої освіти; планувати вивчення навчальних дисциплін;
- 2) формуванні здатності відбирати, структурувати зміст навчального матеріалу для проведення різних видів навчальних занять; застосовувати інноваційні методи, прийоми та засоби навчання і виховання студентів;
- 3) практичному застосуванні сучасних підходів до формування у студентів професійної компетентності, інноваційних освітніх технологій навчання у закладах вищої освіти, форм, видів і способів контролю й оцінювання рівня сформованості професійних компетентностей;
- 4) у практичному використанні знань про індивідуально-вікові особливості молоді при проведенні занять;
- 5) вихованні в аспірантів-практикантів творчого підходу до педагогічної діяльності, формуванні потреби у самоосвіті, підвищенні своєї професійної кваліфікації.

Під час виробничої практики аспірант повинен оволодіти такими компетентностями:

Інтегральна компетентність – здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у сфері історії та археології, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 01. Здатність розв'язувати комплексні проблеми у сфері історії та археології на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

ЗК 02. Знання і розуміння предметної області історії та археології.

ЗК 04. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів діяльності).

ЗК 05. Здатність до генерування нових складних ідей, аналізу та синтезу цілісних знань, володіння сучасною методологією.

ЗК 06. Здатність до організації та проведення оригінальних наукових досліджень.

ЗК 07. Здатність спілкуватись з науковою спільнотою з метою презентації результатів наукових досліджень та їх оприлюднення українською, англійською та/або іншою іноземною мовою.

ЗК 08. Здатність до науково-педагогічної діяльності в галузі історії та археології.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК):

СК 02. Здатність розробляти та реалізовувати власні науково-дослідні проекти, які дозволяють розв'язувати значущі наукові, соціальні, культурні, етичні проблеми і дають можливість переосмислювати існуюче або створювати нове знання.

СК 03. Здатність до комунікації з широкою науковою спільнотою та громадськістю у своїй та суміжних галузях наукової та професійної діяльності.

СК 04. Здатність ефективно застосовувати сучасні інформаційні технології в науковій та науково-педагогічній роботі.

СК 06. Здатність до безперервного розвитку та самовдосконалення, відповідальність за навчання інших.

СК 08. Здатність глибоко аналізувати та порівнювати різноманітні теорії, концепції, гіпотези в межах предметної сфери наукового дослідження, глибоко розуміти специфіку сучасного понятійного апарату, пропонувати адекватні висновки та пропозиції.

СК 10. Здатність застосовувати на практиці принципи комплексного дослідження в історії, археології та інших гуманітарних науках як провідного засобу для розв'язання комплексних наукових проблем в історичній сфері.

Під час практики аспіранти також мають можливість розвинути базові *soft skills*: креативність, робота в команді, комунікабельність, емоційний інтелект, взаємодія з людьми, саморозвиток, критичне та екологічне мислення, комплексне розв'язання проблем.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИКИ

Відповідно до навчального плану і графіку освітнього процесу здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти виробнича практика проводиться в 4-му семестрі для аспірантів, які успішно закінчили навчання, виконали індивідуальний план роботи за 3-й семестр.

Тривалість практики – 4 тижні (6 кредитів / 180 год). Форма контролю – екзамен.

Організаторами практики здобувачів вищої освіти ОС «доктор філософії» є випускові кафедри історичного факультету: кафедра історії України і кафедра всесвітньої історії та методик навчання, на яких працюють наукові керівники аспірантів. Зміст практики визначає гарант освітньої програми відповідної спеціальності та завідувачі кафедр, а термін проходження практики визначається навчальним планом та графіком освітнього процесу. Аспірант закріплюється за науковим керівником, який консулює практиканта і надає відгук з оцінкою його роботи наприкінці практики.

Контроль за виконанням програми практики аспірантів здійснює гарант освітньо-наукової програми та науковий керівник, який забезпечує чітку організацію, планування та облік результатів практики, затверджує загальний план-графік проведення практики, його місце в системі індивідуального планування аспіранта, надає методичну допомогу в плануванні та організації навчальної взаємодії, контролює роботу практиканта, відвідування занять та інші види його роботи зі здобувачами вищої освіти, вживає заходів щодо ліквідації недоліків в організації практики, готує відгук про проходження практики. Гарант освітньо-наукової програми знайомить аспірантів з формою та змістом звітної документації і спільно з керівником здійснює облік проходження практики аспірантами.

ОСВІТНІЙ РЕЗУЛЬТАТ ПРАКТИКИ

Здобувачі мають досягти таких **результатів навчання (РН)**:

РН 01. Використовувати сучасні теоретичні та методологічні досягнення історичної науки.

РН 04. Демонструвати результати власних наукових досліджень з історії та/або археології академічній спільноті.

РН 05. Застосовувати іноземну мову як для роботи із іншомовними джерелами і літературою, так і для презентації результатів власних досліджень міжнародній спільноті.

РН 06. Застосовувати сучасні методології, методи та інструменти педагогічної та наукової діяльності за фахом.

РН 07. Продувати нові ідеї і розв'язувати комплексні проблеми у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності.

РН 08. Демонструвати обізнаність із законодавством, зокрема щодо захисту прав інтелектуальної власності та дотримуватись принципів академічної доброчесності.

РН 10. Застосовувати сучасні методи пошуку, збору та обробки інформації в науковій та науково-педагогічній діяльності.

ЗМІСТ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Навчальна діяльність аспіранта-практиканта

- Планування власної викладацької діяльності, підготовка до занять;
- проведення різних видів навчальних занять за розкладом у закріпленій академічній групі;
- перевірка письмових робіт студентів;
- проведення консультацій для студентів;
- підготовка і проведення 3-х залікових семінарських занять та підготовка тексту лекції з навчальної дисципліни, що викладається.

Методична діяльність аспіранта-практиканта

- Ознайомлення з особливостями організації освітнього процесу у закладі вищої освіти (ознайомлення з освітньо-кваліфікаційною характеристикою фахівця, навчальним планом, розкладом занять тощо);
- ознайомлення з організацією навчання курсу, що доручено викладати;
- ознайомлення зі змістом освіти з обраного фаху (освітні програми з дисциплін та робочі програми з навчальних дисциплін, підручники, посібники, методичні рекомендації);
- участь у засіданнях кафедр, методичних семінарах, в роботі семінарів викладачів тощо;
- складання робочої навчальної програми курсу, який доручено проводити (тематичного плану і планів окремих занять, завдань для самостійної роботи, завдань для поточного, модульного і підсумкового контролю тощо);
- відвідування та аналіз занять науково-педагогічних працівників кафедри та аспірантів-практикантів.

Виховна діяльність аспіранта-практиканта

- Ознайомлення з організацією виховної роботи в університеті та на факультеті;
- ознайомлення з комплексним планом організаційно-виховної роботи в університеті, планом виховної роботи на факультеті, в академічній групі;
- виконання обов'язків помічника куратора академічної групи;
- планування виховної роботи в академічній групі;
- відвідування та аналіз виховних заходів, що проводять інші аспіранти-практиканти;
- підготовка і проведення одного виховного заходу.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

1. Здійснити аналіз матеріалів за темою дисертаційного дослідження з використанням дослідницьких методів.

2. Взяти участь у проведенні наукових заходів кафедри та факультету.
3. Підготувати матеріал для наукової статті за темою наукового дослідження.

ВИМОГИ ДО ЗВІТУ ПРО ПРАКТИКУ (ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ)

Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти упродовж трьох днів по завершенні практики подає керівнику таку звітну документацію:

1. Письмовий звіт про проходження практики.

Звіт має містити відомості про виконання здобувачем вищої освіти усіх розділів програми практики та індивідуального завдання, мати розділи з проблеми охорони праці, висновки і пропозиції (позитивні та негативні моменти, побажання та рекомендації щодо покращення організації та змісту практики), список використаних джерел та інше (Додаток 4 Положення про організацію практик в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини (денної та заочної форми навчання) від 26.01.2021 р.).

Звіт має містити відомості про виконання здобувачем вищої освіти усіх розділів програми практики та індивідуального завдання, мати розділи з проблеми охорони праці, висновки і пропозиції, список використаних джерел та інше.

До звіту можуть бути подані схеми, таблиці, зразки матеріалів, фото, малюнки тощо. Обсяг звіту – не менше 10 аркушів.

Звіт датується та підписується практикантом та науковим керівником. На основі усного звіту та письмового його варіанту, його захисту на засіданні кафедри та оцінки наукового керівника затверджується загальна оцінка за практику.

2. Відгук керівника про проходження практики з оцінкою за практику.
3. Індивідуальний план роботи практиканта.
4. Плани-конспекти трьох залікових семінарських занять та текст однієї лекції.
5. План проведення одного виховного заходу з додатковими матеріалами (презентація, тематичний відеоролик тощо).
6. Матеріали до наукової статті або текст статті за темою свого дослідження.
7. Інші матеріали, що підтверджують виконання програми практики.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

При оцінюванні виробничої практики здобувачів третього (освітньо-наукового) ступеня за спеціальністю 032 Історія та археологія враховуються такі показники:

- організованість і дисциплінованість практиканта під час проходження практики;
- креативність та зацікавленість під час виконання програми практики;
- якість науково-дослідницької роботи практиканта;
- якість оформлення звітної документації та своєчасність її здачі.

Розподіл балів при оцінюванні основних видів роботи, передбачених програмою практики

№	Види робіт	К-ть балів
1	Оформлення індивідуального плану роботи практиканта.	0 – 5
2	Підготовка і проведення 3-х залікових семінарських занять зі студентами історичного факультету: <ul style="list-style-type: none">- перше заняття;- друге заняття;- третє заняття.	0 – 10 0 – 10 0 – 10
3	Підготовка тексту лекції з навчальної дисципліни, яку читає науковий керівник.	0 – 10
4	Підготовка матеріалів і проведення виховного заходу зі студентами історичного факультету.	0 – 20
5	Підготовка матеріалу для наукової статті за темою свого дослідження / підготовка тексту статті.	0 – 20 / 0 – 30
6	Оформлення та своєчасна здача звітної документації про проходження виробничої практики.	0 – 5
Усього (максимальна кількість балів)		100

Кожен вид роботи, передбачений програмою практики, оцінюється за **10-бальною** шкалою:

К-сть балів	Критерії
10 балів	аспірант самостійно виконує завдання, орієнтується в потоці інформації; здатний проаналізувати й узагальнити отриманий результат; виявляє ініціативу і творчість, організованість і дисциплінованість; оформлення відповідає вимогам (<i>високий рівень виконання завдання</i>)

7–9 балів	аспірант самостійно виконує завдання, володіє базовими навичками, може самостійно скласти коментар, обґрунтувати творче застосування основних положень, але не завжди здатний провести аналіз і узагальнення результату; оформлення відповідає вимогам (<i>достатній рівень досягнення результатів</i>)
4–6 балів	аспірант може виконувати найпростіші завдання, але не спроможний самостійно висвітлити теоретичні та практичні засади дослідницької діяльності; робить висновки, але не розуміє матеріал достатньою мірою; оформлення відповідає вимогам частково (<i>середній рівень виконання завдання</i>)
1-3 бали	аспірант володіє основними вміннями, однак допускає істотні помилки, невпевнено, з великими утрудненнями виконує завдання практики; в оформленні допущено значні невідповідності (<i>низький рівень виконання завдання</i>)

Критерії оцінювання результатів виробничої практики:

90 – 100 балів – А («відмінно») ставиться в тому випадку, коли: робота за програмою практики здійснена практикантом на високому рівні; практикант проявив себе як організований, сумлінний, творчий під час виконання різних видів роботи, знає і вміє застосовувати у практичній діяльності сучасні технології і нові інформаційні засоби, користується повагою та авторитетом серед колективу бази практики, у керівників практики; здав у визначений термін документацію, оформлену на високому рівні.

82 – 89 балів – В («добре») ставиться в тому випадку, коли робота за програмою практики здобувачем вищої освіти проведена на достатньому рівні; були допущені незначні помилки у період проходження практики, але були самостійно виправлені; практикант не допускав недисциплінованості, байдужості, шаблонності на всіх ділянках роботи; про його діяльність добре відзивалися в колективі, в якому він перебував у період проходження практики; подав у визначений термін правильно оформлену документацію.

75 – 81 балів – С («добре») ставиться в тому випадку, коли робота за програмою практики проведена на достатньому рівні; практикант допускав незначні помилки при виконанні завдань практики, проте не завжди міг самостійно їх виправити або пояснити у процесі аналізу; у ході практики був дисциплінованим, виконавчим, самостійним, критичним на всіх ділянках роботи, одержав добрі відгуки колективу бази практики, керівника; подав вчасно документацію, у яку можуть бути внесені незначні доповнення і виправлення за вказівкою гаранта чи керівника практики.

69 – 74 балів – D («задовільно») ставиться в тому випадку, коли робота за програмою практики проведена на задовільному рівні; здобувач вищої освіти проявив себе як організований, дисциплінований, але недостатньо

самостійний та ініціативний; загальна характеристика діяльності практиканта у період проходження практики одержала позитивні відгуки; із невеликим запізненням подав документацію.

60 – 68 балів – Е («задовільно») ставиться здобувачу вищої освіти в тому випадку, коли робота проведена на задовільному рівні; проявив себе як недостатньо організований і дисциплінований, безініціативний; загальна характеристика діяльності на базі практики практиканта з боку керівника практики – «задовільна»; подав невчасно документацію, яка потребує доповнень і виправлень.

35 – 59 балів – Fx («незадовільно»). Відсутня систематичність у роботі практиканта. Роботу, передбачену програмою з практики, виконав на низькому професійному рівні, допускав помилки, пов'язані зі знанням теоретичного матеріалу та виконанням практичних завдань. Отримав негативний відгук про роботу чи незадовільну оцінку керівника практики, але за певних умов може повторно пройти практику і отримати позитивну оцінку. Подав документацію з великим запізненням, допустив значні помилки в її оформленні.

0 – 34 балів – F («незадовільно»). Практикант не виконав програми практики і отримав незадовільну оцінку керівника.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Кількість балів	Оцінка в ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		прописом	цифрою
90–100	A	відмінно	5
82–89	B	добре	4
75–81	C		
69–74	D	задовільно	3
60–68	E		
35–59	Fx	незадовільно з можливістю повторного складання	2
1–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	2

ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ (ВИД ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ)

Здобувачі третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти звітуються про проходження виробничої практики на засіданні кафедри, на якій її проходили. Вони озвучують звіт про проходження практики, а науковий

керівник дає відгук про роботу практиканта, у якому ставить оцінку за практику.

За звітом аспіранта та оцінкою його роботи науковим керівником, кафедра затверджує оцінку за практику здобувача науково-освітнього рівня.

Оцінка за практику вноситься керівником практики у заліково-екзаменаційну відомість та у залікову книжку здобувача вищої освіти за підписом керівника практики (наукового керівника).

Здобувачі вищої освіти, які не пройшли практику чи її частину з поважних причин, мають право на її проходження у вільний від навчання час (при документальному підтвердженні причини).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Закон України «Про освіту» (остання редакція). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Закон України «Про вищу освіту» (остання редакція). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
3. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022 – 2023 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80/print>
4. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 032 «Історія та археологія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/05/2020-zatverd-standart-032-b.pdf>
5. Болонський процес: Документи / Європейський ун-т / З. І. Тимошенко (уклад.). Київ: Видавництво Європейського ун-ту, 2004.
6. Болонський процес: Нормативно-правові документи Болонський процес: Нормативно-правові документи / Європейський ун-т / З. І. Тимошенко (уклад.) З. І. Тимошенко (уклад.). Київ: Видавництво Європейського ун-ту, 2004.
7. Горохівський П. І. Теорія і методика навчання історії: Курс лекцій: Для студентів денної і заочної форми навчання. Умань: ПП Жовтий О. О., 2013.
8. Курилів В. Методика викладання історії. Львів–Торонто, 2003.
9. Бондар В. Дидактика: підручник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. К.: Либідь, 2003.
10. Бутенко В. І. Рейтингова система оцінювання самостійної індивідуальної та групової роботи (кооперативне навчання) студентів. Предмет «Методика навчання історії». *Методичний вісник історичного факультету ХНУ*. 2005. № 3.

11. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник. К.: Академвидав, 2004.
12. Зоркіна Н. В. До питання про критичне мислення на уроках історії. *Методичний вісник історичного факультету ХНУ*. 2003. № 2.
13. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: навч. посібник. К.: Вища школа, 2005.
14. Ковальчук Л. Основи педагогічної майстерності: навч. посібник. Львів: Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2007.
15. Про викладання історії у XXI ст. в Європі. *Бюлетень Бюро інформації Ради Європи в Україні*. 2002. № 9. URL: <http://www.col.kiev.ua>.
16. Старева А. М. Методика навчання історії: особистісноорієнтований підхід: навчально-методичний посібник. Частина І. Миколаїв: «Іліон», 2007.
17. Терно С. О. Теорія та методика навчання історії: практикум для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Історія та археологія». Запоріжжя: ЗНУ, 2016.
18. Головенкін В. П. Педагогіка вищої школи: підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/29032/3/Higher_School_Pedagogy_2019.pdf
19. Каплінський В. В. Методика викладання у вищій школі: навч. посібник. Київ: КНТ, 2020.
20. Малихін О. В., Павленко І. Г., Лаврентьєва О. О., Матукова Г. І. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник. Київ: КНТ, 2020.
21. Кірдан О. Л., Кірдан О. П. Методика викладання у вищій школі: навчально-методичний посібник. Умань: Візаві, 2021.
22. Кірдан О. Л. Навчально-методичне забезпечення навчальної дисципліни «Методика викладання у вищій школі» для третього (освітньо-наукового рівня) освітньої програми «Історія та археологія». URL: <https://moodle.dls.udpu.edu.ua/course/view.php?id=8288>
23. Паламарчук О. Викладання в університеті на засадах лідерства: навч. посіб. К.: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016. URL: https://ihed.org.ua/wpcontent/uploads/2018/09/vikladannya_v_Univers_na_zasadah_liderstva._Palamarchuk.O_2016_40c.pdf
24. Сучасна лекція: методика підготовки і проведення навч. посібник / О. І. Безлюдний, О. М. Коберник, О. Л. Кірдан та ін. Умань: Візаві, 2017.
25. Яковенко Г. Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків, 2017.
26. Сікорський П. І. Нова педагогіка. Л., 2021.
27. Проблеми дидактики історії. Збірник наукових праць. Вип. 13. Кам'янець-Подільський, 2022.

Допоміжна

1. Журба М. Підготовка вчителів історії України: виклики та перспективи. *Історія України*. 2009. № 35.
2. Кульчицький С. Вітчизняна історія в школах і ВНЗ України: Останнє десятиріччя. *Історія України*. 2003. № 15.
3. Лекар А. Відновний підхід в історії: Латентний та освітній аспекти. *Історія України*. 2009. № 14.
4. Пастушенко Р. Історичній освіті – глобальний вимір: структурування єдиного загально-освітнього курсу історії. *Історія в школах України*. 2004. № 8.
5. Саксе М. Викладання історії у мультикультурному контексті: нові методи і підходи. *Історія України*. 2009. № 35.
6. Балущок В. З історії української етнічності (від «русинів» до «українців»). *Український історичний журнал* (далі – *УІЖ*). 2018. № 2. (На допомогу викладачеві історії)
7. Гребенюк М., Грицюк В., Щипанський П. Історична періодизація антитерористичної операції на сході України (14 квітня 2014 – 30 квітня 2018 рр.). *УІЖ*. 2020. № 4. (На допомогу викладачеві історії)
8. Алексієвець Л., Алексієвець М., Дацків І. Україна-Європа: цивілізаційно-історичний дискурс. *УІЖ*. 2020. № 5. (На допомогу викладачеві історії)
9. Харковенко Р., Рішняк О. З історії пам'яткоохоронної справи в Україні: питання культурної політики та збереження національної спадщини. *УІЖ*. 2021. № 4. (На допомогу викладачеві історії)
10. Ігнатенко Н., Москалюк М., Костюк Л. Історико-ретроспективний аналіз державної освітньої політики в Україні (1991 – 2020 рр.). *УІЖ*. 2022. № 2. (На допомогу викладачеві історії)
11. Гайсенюк В. Як ефективно засвоювати історичні знання. *Історія України*. 2014. № 18 (826). Вересень.
12. Груша Р. Проблемно-пошуковий метод у вивченні історії. З досвіду роботи. *Історія України*. 2008. № 14 (558). Квітень.
13. Олефір С. Робота з джерелами інформації. *Історія України*. 2015. № 16 (848). Серпень.

Інформаційні ресурси

1. Міністерство освіти і науки України. URL: www.mon.gov.ua
2. Освітній ресурс «Острів знань». URL: www.ostriv.in.ua
3. Я йду на урок історії (методичні розробки та рекомендації з викладання суспільних дисциплін). URL: www.his.1september.ru/urok
4. Пізнаємо людину через її історію (енциклопедії, довідники, історичні мапи). URL: www.historic.ru

5. Інститут історії Національної Академії наук України. URL: www.history.org.ua
6. Український інститут національної пам'яті. URL: www.memory.gov.ua
7. Національна бібліотека України ім. І. І. Вернадського. URL: www.nbuv.gov.ua
8. Всеукраїнська асоціація викладачів історії та суспільних дисциплін. URL: www.novadoba.org.ua
9. NSTA (Британське наукове співтовариство вчителів). URL: www.nsra.org
10. Єдиний науково-освітній простір вчителів. URL: www.worldhist.ru/index.htm
11. Законодавство України. URL: www.zakon.rada.gov.ua
12. Для істориків. URL: www.director.at.ua/dr/1/01595015.jpg
13. Літописи історії України. URL: www.izbornyk.org.ua
14. Новини з України. URL: www.mignews.com.ua
15. Для вчителів історії та права. URL: www.http://uchitell.ucoz.ru
16. Всеукраїнська асоціація викладачів історії та суспільних дисциплін. URL: www.doba.lviv.ua

Гарант освітньої програми

Тетяна КУЗНЕЦЬ